LIBRIS | We know books

IOSIF ROCA

Saga ceangăilor

ROMAN BILINGV

Traducerea în engleză:
IULIA LUCIA LEONTE
OANA PRĂJINARIU

Editura
NEUMA
2024

LIBRIS | We know books

Cuprins

CUVÂNT DE ÎNSOȚIRE
(Despre „saga ceangăilor") 8
NOTA AUTORULUI 15

PARTEA I
DORMI ÎN PACE ZOLLY 23

PARTEA II
MIHAI DESCHIDE OCHII 73

PARTEA III
RIDICĂ-TE, IA-ȚI CARTEA ȘI UMBLĂ 121

CRONICA UNUI NEAM DE CREȘTINI 200

INTRODUCTORY NOTE
(On the „saga of the csangos") 214
AUTHOR'S NOTE 221

CHAPTER I
SLEEP IN PEACE ZOLLY 230

CHAPTER II
MICHAEL OPEN YOUR EYES 283

CHAPTER III
GET UP, TAKE YOUR BOOK AND WALK ALONG 334

The chronicle of a nation of Christians 414

LIBRIS | We know books

PARTEA I

DORMI ÎN PACE ZOLLY

Clopotele satului anunță miezul zilei. Nu s-a pomenit vreodată să nu fie acolo clopotarul. Fie vânt, viscol, furtună – fie orice – el trebuie să fie la post. Este mic de statură, dar suficient de vânjos ca să se țină de frânghie atunci când greutatea clopotului îl ridică mai bine de un metru, de-abia după aceea se aude primul dangăt. Este semnul încetării oricărei activități în tot satul. La fel se întâmplă în satele învecinate. Bărbații își descoperă capetele și împreună cu familia îngenunchează, fac semnul crucii și rostesc împreună „Îngerul Domnului" – rugăciunea zilei. Liniștea se așterne peste sat. Animalele sunt obișnuite, privesc spre stăpâni și-și așteaptă rândul la hrană și adăpat.

„Hai, «Micuților»!" Îndemnul lui Giurgi îi face pe cei trei cai falnici să iasă din grajd, să se oprească la poartă și să-l aștepte. Înainte de a deschide poarta mângâie pe frunte unul dintre cai și-l privește drept în ochi. Tresare, pune privirea în pământ, deschide poarta și-i lasă să iasă. Caii știu drumul spre Cojana. În urma lor, Giurgi, pășește apăsat și parcă nu vede pe nimeni. Răspunde ușor din cap la salutul vecinilor și mormăie ceva doar de el știut. Coboară poteca și după puțin timp ajung la fântâni. Cea mai apropiată este

LIBRIS We know books

chiar pe malul pârâului Faraoani. Are colac din lemn, cu loc pentru ciubăr şi cumpănă nouă. Lateral sunt două jgheaburi, unul mai scurt, din care beau animalele şi celălalt pentru spălat, alungit cu locul pentru scurgerea rufelor. Un podeț face trecerea pe malul celălalt şi desparte Cacova Mare de Cacova Mică, părți ale satului Faraoani. Animalele care se adapă ştiu care este jgheabul lor şi nu se duc niciodată la celălalt. O femeie cu un morman de rufe, pregătit pentru clătit, răspunde la salutul lui Giurgi frecându-şi mâinile roşii de la apa rece. Cumpăna se înclină în față şi primul ciubăr, cu apă limpede şi rece, este scos pe marginea colacului şi răsturnat în jgheab. Din al doilea vrea să bea, dar când îşi apropie buzele de marginea ciubărului vede ochiul de cal în care se reflectă fața lui. Într-o clipă îi trece, din nou, prin fața ochilor toată nenorocirea care nu l-a lăsat în pace nici măcar o zi. Memoria: „Eram în pădure după lemne. La întoarcere am văzut calul vărului meu cu hamurile încurcate în nişte tufişuri. Încerca să scape, dar cu cât se mişca mai mult cu atât se strângea mai repede frânghia şi hamurile de gâtul lui. Nu mai avea forța să necheze, decât un fel de tuşit. M-am dus lângă el şi s-a liniştit. Mă cunoştea! Mă oglindeam în ochii lui şi parcă mă implora să-l ajut. Atunci mi-a trecut prin minte gândul rău: «E calul lui!» şi am plecat. Seara mi-a povestit vărul că scăpase calul de lângă căruță şi nu l-a mai găsit. Nu i-am spus nimic. Toată noaptea nu am putut dormi şi înainte de zori am încălecat şi am plecat să văd ce face calul. Nu eram hotărât să-l salvez, dar ochii

LIBRIS We know books

– acei ochi nevinovați, de animal credincios – mă urmăreau şi-n somn. Calul era căzut şi încă mai respira. Avea spume la gură şi picioarele aveau un tremur uşor care se ridica până spre coama şi spatele tânărului cal. Am îngenunchiat şi am rămas încremenit cu ochii mei în ochii calului, cu fața oglindită pe retină. M-a cuprins un tremur şi după ce am revenit am vrut să-l salvez şi să-l duc acasă vărului, dar... nu mai puteam face nimic. Murise cu ochii îndreptați spre mine, iar eu – viu – mă oglindeam în ochii lui morți. Am țipat şi am fugit. Nu am spus nimănui nimic. Doar eu, calul şi Dumnezeu."

– Veronica, ce mai face vărul?

– Ce să facă, e cam înciudat mereu.

– Şi-a cumpărat cal?

– Nu, parcă tu nu ştii.

– Sănătate!

– La fel şi ție.

Caii erau deja în vârful dealului, iar Giurgi în urma lor cu privirea în pământ. Casa lui este aşezată la mică distanță de biserică, alături de alte case cu vecinii: Matei, Frâncu, Vasile, Cancel, Coşa şi Duma. Spre răsărit sunt câmpiile mănoase, drumul spre Bacău şi, mai la vale, Siretul. Peste râu, satul Galbeni şi multe alte aşezări, la miazăzi, alte câmpii cu vii până-n hotar cu satul Cleja, spre miazănoapte sunt vii parcelate recent în urma reformelor domnitorului Alexandru Ioan Cuza – în mijloc Dealul Gărăga – după care se află satul Valea Mare. Spre apus se afla Dealul Mamelon şi în spatele lui se întinde pădurea. Dealul

LIBRIS We know books

Mamelon, numit şi Dealul Sfânt, are o legendă încă de pe vremea lui Ştefan – Domnul Cel Mare: „Primii locuitori, un bărbat şi o femeie, împreună cu pruncul lor au fost nevoiţi să se retragă pe acest deal din pricina năvălitorilor barbari, dar, chiar în vârf au fost ucişi. Femeia a protejat micuţul cu propriu piept. Plânsetele lui l-au adus pe îngerul acestor locuri care a aşezat întinderile, iar dealul l-a făcut sub forma unui sân de femeie din vârful căruia, timp de trei ani, a curs lapte de mamă hrănindu-l pe prunc. După aceşti ani laptele s-a transformat în apă şi a format Pârâul Faraoani care udă satul prin mijloc, formând izvoare cu cea mai pură şi gustoasă apă, după care se varsă în Siret. Pruncul a crescut şi a format satul Faraoani."

Păstorul de suflete este preotul Dominic, cunoscător al mai multor limbi, care s-a îngrijit de construirea unei noi biserici chiar lângă casa parohială. O altă biserică din lemn, se află în cimitirul situat lângă fosta vatră a satului, construit pe vremea domnitorului moldovean, Ştefan. După împroprietărire viaţa se îmbunătăţeşte în sat. În scurt timp curţile înfloresc, iar câmpul este plin de oameni. Pomii roditori din curţi şi grădini fac satul să arate ca o pădure, iar acum, în preajma Bunei Vestiri, ca o grădină înflorită în culori magice.

Giurgi are multe păcate pe suflet dar iubeşte satul şi poartă în inimă recunoştinţa pentru bunii săi. Tatăl şi bunicul avuseseră numele tot de Giurgi, iar străbunicul se numise, Mihai. Bunicul le-a spus în copilărie şi le-a repetat la fiecare Crăciun şi Paşti: „Ceea ce vă

LIBRIS We know books

spun, s-a transmis de la strămoşii noştri. Ştefan a fost un domn mare şi drept, a vizitat satul nostru, aşezat, în acea vreme, pe valea Pârâului Silişte, chiar în preajma bisericii din cimitir şi oamenii trăiau în pace. După domnia sa au urmat ani grei şi o mare parte dintre ei au fost nevoiţi să-şi părăsească vatra fugind care încotro. O parte au fugit spre miazăzi şi s-au aşezat aproape de Nistru. Una din aşezările lor se numeşte ca şi satul nostru – Faraoani. Din acest neam face parte soţia ta, Anița. Altă parte au trecut munţii unde au trăit alături de unguri, saşi, secui, ucraineni şi alţi refugiaţi. Asta s-a întâmplat două-trei generaţii timp în care au învăţat limba ungurească folosită acolo, şi-au păstrat sfânta credinţă, iar atunci când viața a devenit grea și jugul prea apăsător s-au întors la vatra lor. Alte grupuri, după neamuri, au fugit în Polonia, în Valahia. În această vreme cei care rămăseseră aici au trăit mai mult prin păduri de frica tâlharilor – chiar aici unde este satul nostru – şi nu s-au mai întors niciodată pe vatra veche de la cimitir. Când au revenit cei de peste munţi, împreună cu mulţi trăitori de acolo, şi-au căutat neamul şi împreună au format satul cu părţile sale aşa cum este astăzi – neamul nostru împreună cu alte neamuri fugiţi de peste munţi odată cu el. Asta s-a întâmplat în toată Moldova. Satul acesta este binecuvântat de Dumnezeu şi nicăieri nu au găsit ceea ce au aici. Transmiteţi asta generaţiilor viitoare pentru a nu-şi pierde vreodată seminția. Suntem din neamul vizitat de marele domn moldovean, Ştefan, suntem din poporul lui Dumnezeu,

LIBRIS We know books

ocrotiți de fiul său Isus Christos și trăim din mila Lui. Pentru slava Lui vom face o cale a crucii de la biserică până pe Dealul Sfânt." De fiecare dată învățătura era urmată de rugăciuni ridicate spre slava lui Dumnezeu.

După moartea bunicului, Giurgi l-a rugat pe fratele primarului Pelin al lui Iancu, secretarul primăriei, să scrie pe o coală de hârtie toată învățătura bunicului, a dus coala la preot pentru corectură și la îndemnul lui a fost transcris încă un exemplar – din limba română în limba latină, care a rămas la parohie. Giurgi duce mai departe învățătura primită către soția sa Anița, fiii Mihai, Andrei și Augustin, fiicele Maria și Ana, dar și servului Anton.

Casa, cu fața spre răsărit, are două camere și o tindă. Vatra, cuptorul și hornul sunt în spatele holului de la intrare în casă și încălzesc iarna cele două camere din care una este „odaia de curat", dar folosită de familie. De jur împrejur sunt laițe învelite cu țesături în romburi discrete și măsuțele copiilor pentru a pătrunde taina scrisului și cititului. Păretare colorate, învelitoare și ștergare deasupra geamurilor înfrumusețează încăperea. Cealaltă cameră, mereu aranjată și curată este folosită pentru dormit și în apropierea vetrei se afla masa pentru servirea bucatelor. Încăperile au podelele din lut, pereții din paiante cu șipci și vălătuci de lut cu paie, tavanul din scândură groasă pentru a susține cerealele, căpriori din lemn și învelișul din paie cu stuf. Fața și lateralele casei au prispe înalte din lut, o scară din lemn la intrarea în casă, o rezemătoare și o răzătoare. Lângă scară este intrarea în

beci, deasupra un pod pentru dormit vara acoperit cu şindrilă pe care se intră de pe prispă. Pe bârnele din faţă se află leagănele pentru copii – funii rezistente legate de bârnă şi în partea de jos o scândură susţinută la capete de funia răsucită de două ori. Curtea este mare, în faţa casei este bucătăria de vară şi în spate grajdurile, gardul din fascine împletite şi învelită cu stuf, iar la deal se întinde grădina familiei şi viile satului. Grădina are pomi roditori: nuci imenşi, pruni, goldani, mere şi pere de soiuri diferite, gutui, cireşi, vişini, zarzări, corcoduşi... Are şi un loc fără copaci pentru cultivarea legumelor, rădăcinoaselor şi într-un colţ nelipsita zmeură, alături de fragi şi căpşuni. Coteţul găinilor este deasupra poiatei porcilor şi este în capătul curţii – în ţarc. În casă se vorbeşte limba română şi graiul unguresc. Imediat după reformele domnitorului Cuza, s-a deschis Şcoala Primară.

Acesta este universul familiei lui Giurgi, mulţumit de toate în afară de tristeţea inimii şi sufletului său. Pe lângă nefericita întâmplare din pădure, în inima lui s-au adunat, încet-încet, minciuni – pe care le-a crezut, atunci, că sunt nevinovate. Peste toate, undeva în cel mai adânc ungher, stă un alt păcat nemărturisit, la care se gândeşte cu teamă. Păcatul săvârşit cu prima sa iubită din sat, în fâneaţa din „Poiana Zimbrului". La fel a crezut şi atunci – o aventură nevinovată – numai că femeia a născut după nouă luni un prunc ce-i seamănă leit. Despre asta nu ştie decât el şi Dumnezeu şi poate mama copilului. Nu a mai vorbit cu ea niciodată, dar o cunoaşte după priviri. Pe câmp şi în